

Ефективна економіка № 11, 2017

УДК 330.3:338.49

*Р. В. Тульчинський,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»*

ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

*R. V. Tulchinskiy,
Candidate of economic sciences, Associate professor,
Head of the management and public administration department
PHEI "Academician Yuriy Bugay International scientific and technical university"*

THREATS TO THE DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS IN THE CONTEXT OF A NEW REGIONALISM FORMATION IN UKRAINE

У статті визначено загрози розвитку регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні. Обґрунтовано принципи системи забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні, а саме: системності, закономірності, плановості, безперервності та взаємодії. З'ясовано різновиди загроз розвитку регіональних господарських систем. Запропоновано використання PEST-аналізу для визначення зовнішніх загроз розвитку регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні, методологія якого дає можливість проаналізувати процеси, які сприяють і/або загрожують соціально-економічному розвитку регіонів за політико-правовими, економічними, соціокультурними й науково-технологічними факторами. Доведено, що стратегічне забезпечення економічної безпеки регіонів в умовах становлення нового регіоналізму в Україні допоможе: зменшити ступінь диференціації економічного розвитку регіонів; стимулювати розвиток тих регіонів та територій, які з певних об'єктивних причин не можуть працювати в режимі саморозвитку; сформувати інститути, що сприятимуть соціально-економічному розвитку та реалізації інтелектуального, трудового, культурного, морального, духовного потенціалу населення тощо.

The article determinates the threats of the development of regional economic systems in the conditions of a new regionalism formation in Ukraine. The principles of the providing economic security system of regional economic systems in the conditions of a new regionalism formation in Ukraine, namely: systemicity, regularities, planning, continuity and interaction, are substantiated. Various types of threats to the development of regional economic systems have been identified. The use of PEST analysis to determine the external threats of the development of regional economic systems in the conditions of a new regionalism formation in Ukraine, the methodology of which makes it possible to analyze processes that promote and / or threaten socio-economic development of the regions in the political, legal, economic, sociocultural and scientific- technological factors. It is proved that strategic provision of regions' economic security in the conditions of a new regionalism formation in Ukraine will help: to reduce the degree of differentiation of economic development of regions; to stimulate the development of those regions and territories which for certain objective reasons cannot work in a mode of self-development; to form the institutes that will promote socio-economic development and implementation of the intellectual, labor, cultural, moral, spiritual potential of the population, etc.

Ключові слова: *новий регіоналізм, економічна безпека, національна безпека, регіональні господарські системи, система.*

Key words: *new regionalism, economic security, national security, regional economic systems, system.*

Постановка проблеми. Відповідно указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»» цілями Стратегії національної безпеки України є: «мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [7]. Серед основних напрямів державної політики національної безпеки задекларовано забезпечення економічної безпеки.

Трансформаційні зрушення в Україні, реформування системи державного управління у напрямі децентралізації владних повноважень центральних органів влади, що відбуваються у напрямі становлення нового регіоналізму в Україні, вимагають убезпечення існуючих та попередження виникаючих нових загроз функціонуванню регіональних господарських систем та соціально-економічного розвитку країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед іноземних дослідників, які досліджують питання нового регіоналізму, необхідно відмітити: В. Барнза, М. Кітінга, П. Кука, Л. Ледебура, Дж. Лонгліна, Дж. Луфліна, Дж. МакКомби, Ч. Ф. Сейбла, М. Сеттерфілда, М. Стоппера, А. Харрелла, Б. Хеттне Д. Цейтлін та ін. Серед вітчизняних науковців, що займаються проблематикою становлення нового регіоналізму в Україні необхідно відзначити: М. Бутко, Б. Бураковського, Є. Василькова, С. Вовканича, А. Власюка, М. Гетьманчука, А. Гриценка, В. Ємельянова, А. Жицького, В. Загорського, І. Зварича, Ю. Кіндзерського, В. Кравцова, Н. Мирну, С. Пирожкова, С. Романюка, В. Сиденка, Л. Семів, О. Чугріну, Г. Щедрову та ін.

Питання економічної безпеки регіонів висвітлюються у працях українських науковців: Д. Буркальцевої, З. Варналія, З. Герасимчук, О. Головченко, А. Гуменюк, О. Сасенко, та інших. Віддаючи належне науковому доробку вчених, необхідно відзначити, що питання щодо системи забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні залишаються актуальними та недостатньо розробленими. Це, у свою чергу, вимагає подальших досліджень у даному напрямку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення загроз розвитку регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні. Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні завдання: обґрунтовано принципи системи забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні; з’ясовано різновиди загроз розвитку регіональних господарських систем; запропоновано використання PEST-аналізу для визначення зовнішніх загроз розвитку регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Система забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні повинна розроблятися та впроваджуватися відповідно наступних принципів:

системності – стратегічне забезпечення економічної безпеки регіонів повинно враховувати всі складові економіки регіону як певної системи, бути спрямовано на різні напрями забезпечення економічної безпеки як суб’єктів так і об’єктів економічного розвитку регіонів; стратегічні заходи повинні мати системний характер взаємопов’язаних процесів управління економічною безпекою в умовах становлення нового регіоналізму;

закономірності – враховувати закономірності розвитку регіонів в умовах становлення нового регіоналізму та мати інституційне забезпечення;

плановості та безперервності – стратегічні заходи повинні мати безперервний характер, напрями щодо забезпечення економічної безпеки – не суперечити та узгоджуватися один з одним на різних рівнях управління, відбиватися у регіональних комплексних програмах;

взаємодії – заходи повинні бути спрямовані на забезпечення економічної безпеки розвитку регіонів та супроводжуватися скоординованими діями всіх учасників цього процесу, у тому числі, за рахунок доведення інформації до суб’єктів щодо заходів стратегічного управління.

Дотримання принципів системи забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні сприятиме підвищенню ефективності заходів забезпечення економічної безпеки регіонів та системи економічної безпеки країни в цілому.

В дослідженнях, присвячених питанням економічної безпеки регіонів, багато уваги приділяють загрозам, що можуть виникати по відношенню до суб’єктів економіки, класифікуючи їх за різними ознаками, у залежності від [2, с. 45; 1, с. 78; 1, с. 39; 3, с. 22]:

-сфер виникнення небезпеки (фактори у ресурсній, виробничій, збутовій сферах);

-природи виникнення (політичні, економічні, екологічні, соціальні, міжнародні фактори);

-відношення до суб’єкту національної економіки (зовнішні або внутрішні);

-можливості виникнення (ймовірні, низькоймовірні, високоймовірні);

-часу виникнення (у коротко-, середньо-, довгостроковому періоді);

-величини збитків для суб’єктів (катастрофічні, значні, відчутні, незначні);

-впливу щодо об’єкту (майнові, інтелектуальні, фінансові, технологічні фактори) тощо.

Погоджуючись із науковцями щодо класифікаційних ознак загроз, необхідно зазначити, що новий регіоналізм як і будь яке складне явище має позитивні та негативні прояви. До можливих загроз соціально-економічного розвитку регіонів та держави в цілому в умовах становлення нового регіоналізму в Україні можна віднести:

-поглиблення диференціації соціально-економічного розвитку регіонів;

-перекладання відповідальності перед населенням між центральними та регіональними органами влади внаслідок порушення міжрівневої взаємодії вертикалі влади «центр-регіони», за умов нечіткого розподілення функцій між ними;

-послаблення внутрішньої консолідації та загострення міжрегіональних відносин внаслідок посилення концентрації регіональних господарських систем та збільшення ролі зовнішньоекономічних зв’язків для регіонів;

-неможливість вирішення певних проблем, у тому числі пов’язаних із значними видатками фінансових ресурсів і/або подоланням певних наслідків екологічних катастроф, на регіональному рівні;

-збільшення поляризації суспільства під впливом розбалансування соціальних інтересів регіонів та розгортання соціальних конфліктів;

-деформованість структури національної економіки, що зумовлена порушенням економічних зв’язків, наприклад, внаслідок втрати частини транспортної інфраструктури;

-посилення ресурсної залежності регіонів, насамперед енергетичної;

-низька конкурентоспроможність підприємств регіонів внаслідок використання недосконалих технологій та процесів;

-необґрунтованість управлінських рішень внаслідок недосконалості менеджменту на регіональному та місцевому рівнях та недостатньої кваліфікації управлінських кадрів;

-загострення суспільно-політичних конфліктів, виникнення осередків соціальної напруженості.

На наш погляд, для визначення зовнішніх загроз розвитку регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні, що впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, доцільно використовувати PEST-аналіз. Методологія PEST-аналізу дає можливість проаналізувати процеси, які сприяють і/або загрожують соціально-економічному розвитку регіонів за політико-правовими, економічними, соціокультурними й науково-технологічними факторами (див. табл. 1).

PEST-аналіз входить в систему забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні та сприяє розробленню стратегічних заходів забезпечення економічної безпеки.

Таблиця 1.

PEST-аналіз факторів зовнішнього впливу на соціально-економічний розвиток регіонів України		
Фактори впливу	Можливості	Загрози
1	2	3
Політико-правові	- децентралізація влади та зростання ролі регіональних та місцевих органів влади; - зміцнення системи муніципальної й регіональної влади, об’єднаних територіальних громад; - знаходження балансу інтересів всіх регіональних суб’єктів; - консолідація регіональної спільноти; - запровадження цільових програм державного та регіонального рівня щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів; - пільгове кредитування соціально значущих проєктів; - заходи щодо зменшення соціальної напруженості; - зміни у фіскальній та бюджетно-податковій політиці	- політичне загострення суспільно-політичних конфліктів; - послаблення внутрішньої консолідації; - централізація державної влади; - недосконалість механізму міжбюджетних відносин; - надмірна, у тому числі фінансова, залежність регіонів від центру; - корупція державних і місцевих органів влади; - неефективність державних та регіональних цільових програм, їх недофінансування; - недотримання норм трудового законодавства та соціальних стандартів роботодавцями

	<ul style="list-style-type: none">- вихід регіонів як суб’єктів економічних відносин в міжнародному просторі;- розширення зовнішньоекономічних зв’язків;- підвищення конкурентоспроможності регіональних суб’єктів, у тому числі за умов впровадження інноваційних	<ul style="list-style-type: none">- висока невизначеність кон’юнктури ринку;- відтік капіталу з регіонів до центру і/ або закордон;- порушення сталих структурно-виробничих взаємовідносин між регіонами;- зростання цін на енергоносії;- неефективна бюджетно-податкова система
Економічні	<ul style="list-style-type: none">технологій та процесів;- інтеграційні процеси кооперації та інтеграції регіональних виробничих систем;- зростання сукупного попиту та реальних доходів населення регіонів;- інноваційне оновлення основних фондів;- розвиток малого та середнього підприємництва;	<ul style="list-style-type: none">- внаслідок зростання зовнішнього боргу держави;- високий рівень тінізації економіки;- збільшення імпорту у споживанні та зменшення експорту у виробництві;- зростання цін на монопольному ринку;- низька інвестиційна активність кредитно-банківської системи;- дестабілізація економіки внаслідок кризових явищ, інфляційних процесів, коливання курсу національної валюти тощо
Соціокультурні	<ul style="list-style-type: none">- зростання свідомості та самоідентифікації населення регіонів;- розвиток історико-культурних осередків;- зростання освітнього та кваліфікаційно-професійного рівня населення;- розвиток страхових медичних послуг;- зростання фактору людського капіталу – соціально-економічного розвитку регіонів;- підвищення соціальної захищеності населення регіонів;- поширення програм щодо розвитку соціально-культурної сфери	<ul style="list-style-type: none">- комерціалізація установ та підприємств соціальної сфери;- зростання соціальної незахищеності населення, особливо вразливих верств;- зростання диференціації рівня життя населення;- скорочення тривалості життя та приросту населення;- зниження рівня та якості життя населення;- зростання соціальної напруженості у суспільстві та її появи у актах протесту населення;- міграційні процеси та відтік висококваліфікованих кадрів;- незадоволений попит на ринку праці в кадрах певної кваліфікацій;- несприйняття населенням реформ в освітній та медичній галузях;- недостатнє бюджетне фінансування соціально-культурної сфери
Науково-технологічні	<ul style="list-style-type: none">- активне використання інформаційних технологій;- інноваційне оновлення зношених виробничих фондів;- зростання інноваційного виробництва та випуску інноваційної продукції;- вихід із інноваційною продукцію на міжнародні ринки;- активізація науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;- зростання науково-інноваційного та технологічного потенціалу регіонів;	<ul style="list-style-type: none">- непривабливість інтелектуальної праці;- зниження освітнього та наукового потенціалу, відтік високоінтелектуальних кадрів;- скорочення фінансування фундаментальної та прикладної науки;- скорочення венчурного інвестування;- скорочення інноваційно-активних підприємств та зниження питомої ваги виробництва інноваційної продукції;- низький рівень захисту інтелектуальної праці та власності;- відсутність ефективної політики інноваційного та науково-технічного розвитку;- скорочення попиту на інноваційну продукцію вітчизняного виробництва в країні та за кордоном

Джерело: складено автором

Впровадження системи постійного моніторингу та стратегічних заходів забезпечення економічної безпеки регіонів зумовлено тим, що спостерігається низька ефективність реалізації розроблених стратегій регіонального економічного розвитку, а також існує неповне та неефективне використання наявних ресурсів для протистояння зовнішнім загрозам та ризикам.

Важливе значення для ефективного функціонування системи забезпечення економічної безпеки регіонів, як і для будь якої іншої системи, мають структурні та функціональні зв’язки. Структурні зв’язки системи забезпечення економічної безпеки регіонів характеризують її склад та взаємодію із підсистемами вищого та нижчого порядку. Функціональні зв’язки системи мають інформаційний характер та забезпечують дієвість системи. До них можна віднести:

по-перше, організаційні зв’язки – надають системи забезпечення економічної безпеки регіонів логічний, цілеспрямований, скоординований характер;

по-друге, інформаційні зв’язки – на основі узагальнення та передачі об’єктивної та оперативної інформації про внутрішні та зовнішні загрози, а також моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів забезпечують стійке функціонування суб’єктів регіональних господарських систем;

по-третє, комунікативні зв’язки – забезпечують взаємодію по горизонталі та вертикалі між підсистемами забезпечення економічної безпеки регіонів;

по-четверте, зворотні зв’язки – між суб’єктами регіональних господарських систем та системою забезпечення економічної безпеки регіонів, а також іншими системами.

Виступаючи своєрідною сполучною ланкою між макроекономічною стратегією економічної безпеки на регіональному рівні та державною політикою регіонального розвитку, система забезпечення економічної безпеки регіонів в умовах становлення нового регіоналізму за своєю суттю є системою мезорівня.

Ефективність системи забезпечення економічної безпеки регіонів стає вагомим чинником соціально-економічного розвитку регіонів за умов стратегічного підходу до визначення та реалізації засад забезпечення економічної безпеки регіональних господарських систем в умовах становлення нового регіоналізму в Україні. Але, необхідно зазначити, що в Україні тривалий час використовували короткострокове кон’юктурне планування, шляхом узгодження надходжень та видатків бюджетів різних рівнів. На наш погляд, для ефективного забезпечення економічної безпеки регіонів необхідно використовувати стратегічний підхід.

Стратегічне забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні по відношенню до національного в умовах становлення нового регіоналізму має певні особливості, до яких можна віднести:

- безпосередню близькість різногалузевих регіональних виробників, які спроможні швидко відреагувати на зміни платоспроможного попиту;
 - наявність локальних фондів робочої сили із концентрацією специфічних навичок;
 - залучення регіональних суб’єктів до транснаціональних мереж;
 - розвиток виробничої й соціальної регіональної інфраструктури, що сприяє забезпеченню економічної безпеки.
- Також, запровадження системи економічної безпеки на регіональному рівні дає можливість:
- проводити регіонам власну соціально-економічну політику із урахуванням регіональних потреб та особливостей для забезпечення економічної безпеки регіонів, враховуючи вектор державної політики;

- ураховувати стан соціально-економічного розвитку регіону та конкретні особливості регіонів на даному етапі розвитку;
 - більш вчасно здійснювати заходи щодо попередження можливих загроз та локалізації негативних для регіону наслідків різних непередбачених подій;
 - забезпечувати баланс інтересів суб’єктів регіональних господарських систем та державних економічних інтересів;
 - надавати допомогу іншим регіонам на договірній основі тощо.
- У свою чергу, стратегічне забезпечення економічної безпеки регіонів в умовах становлення нового регіоналізму в Україні допоможе:
- зменшити ступінь диференціації економічного розвитку регіонів;
 - стимулювати розвиток тих регіонів та територій, які з певних об’єктивних причин не можуть працювати в режимі саморозвитку;
 - сформувати інститути, що сприятимуть соціально-економічному розвитку та реалізації інтелектуального, трудового, культурного, морального, духовного потенціалу населення тощо.

- Висновки.** Отже, пріоритетними напрямками забезпечення економічної безпеки регіонів є:
- забезпечення більш високого соціального рівня та якості життя населення регіону;
 - зменшення майнової диференціації населення в регіоні;
 - ефективне та повне використання наявного ресурсного, інтелектуального, економічного та інших потенціалів регіону;
 - покращення екологічного, криміногенного стану в регіоні;
 - реалізація соціально-економічній стратегії розвитку регіонів відповідно до запланованих перспектив;
 - збалансування загальнодержавних та регіональних інтересів;
 - недопущення загострення політичних, соціально-економічних, релігійних, міжтериторіальних та інших конфліктів в регіоні;
 - підтримання в належному стані соціально важливих об’єктів;
 - сприяння розвитку найбільш ефективних, рентабельних та конкурентоспроможних, у тому числі на зовнішньому ринку, підприємств;
 - інноваційне спрямування промислових та сільськогосподарських підприємств;
 - розвиток регіональної інфраструктури тощо.

При розробленні стратегічних заходів щодо забезпечення економічної безпеки регіонів необхідно спиратися не тільки на фінансові та технологічні ресурси, тобто матеріальні переваги, а й на потенційні інтелектуальні можливості регіонів, враховувати певні пріоритетні напрями в забезпеченні економічної безпеки регіонів, що можуть змінюватися під впливом різноманітних факторів на макро- та мікрорівні.

Література.

1. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія, Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. — 399 с.
2. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України: монографія. Київ, Знання України, 2012. – 347 с.
3. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія Київ, Знання України, 2011. – 299 с.
4. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Київ, НІСД, 2014. – 468 с.
5. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»» № 287/2015 від 26.05.2015 р.

References.

1. Holovchenko, O.M. (2008), *Ekonomiczna bezpeka rehionu v harantuvannia stabil’nosti natsional’noi ekonomiky* [Economic security of the region as a guarantee of stability of the national economy: a monograph], Bukaiev Vadym Viktorovych, Odesa, Ukraine. (in Ukrainian)
2. Burkal'tseva, D. D. (2012), *Instytutsional'ne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Institutional provision of economic security of Ukraine], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine. (in Ukrainian)
3. Varnalij, Z. S., Burkal'tseva, D. D. and Saienko, O. S. (2011), *Ekonomiczna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia* [Ukraine's Economic Security: Problems and Priorities for Strengthening], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine. (in Ukrainian)
4. Humeniuk, A. M. (2014), *Bezpeka strukturno-instytutsional'noi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty* [The security of the structural and institutional transformation of the region's economy: the theoretical foundations and applied aspects], NISD, Kyiv, Ukraine. (in Ukrainian)
5. Decree of the President of Ukraine (2015), “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 “On the Strategy of National Security of Ukraine””, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

Стаття надійшла до редакції 20.11.2017 р.

Бропу

ТОВ "ДКС Центр"